

Kurssi 4 Suomen historian käännekohtia

I Suomen liittäminen Venäjään

Yhteenveto

Eurooppa vuoden 1815 jälkeen

Suomalaiset olivat 1800-luvun alussa suurvaltapolitiikan pelinappuloita. Kun Ruotsin itäiset läänit Suomen sodan jälkeen liitettiin Venäjän keisarikuntaan vuonna 1809, kukaan ei osannut ennustaa Suomen tulevaisuutta. Uudesta suuriruhtinaskunnasta alkoi kehittyä valtio, jolla oli omat lait ja oma hallinto, kuten monella muullakin keisarikunnan osalla.

Suomalaiset säilyttivät itsemääräämisoikeutensa olemalla uskollisia keisarille ja emämaalle Euroopan vallankumousvuosina 1830 ja 1848. Yhteydet Ruotsiin säilyivät tiiviinä,

mutta niiden rinnalle tulivat uudet kontaktit Pietariin. Pietarin mallin mukaan rakennettiin muun muassa Suomen uusi pääkaupunki Helsinki.

Elämä Suomessa Venäjän vallan alla jatkui lähes entiseen tapaan. Maan sisäisiä valtarakenteita ei muutettu, vaan uusi valta jopa hyvitteli aatelistoa, porvareita ja papistoa lupaamalla näille uusia etuja. Nämä sopeutuivatkin uuteen valtaan ja alkoivat rakentaa omaa Suomeaan. Tavallisen kansan maailma oli epävarmempi, mutta syynä ei ollut niinkään Venäjä kuin maan köyhyys ja toimeentulon epävarmuus. Pikkukaupunkien porvarit puolestaan olivat tyytyväisiä, kun kauppa kävi eikä hallitusvalta puuttunut liikaa heidän asioihinsa.

1800-luvun alkupuolen Suomi oli virkavaltainen ja syrjäinen maa, jonka poliittinen elämä oli lamassa. Muutoksen merkit olivat pieniä, mutta niitä kuitenkin oli. Maata yritettiin vähitellen teollistaa ja uudistaa, ja tätä varten yrittäjille annettiin tukiaisia ja erivapauksia. Venäjän markkinat näyttivät lupaavilta. Läntisestä Euroopasta omaksuttiin vapausaatteita, joiden pohjalta ylioppilasnuoriso ja oppineet alkoivat hahmotella ideaa Suomen kansasta ja kulttuurista, jolla oli oma tulevaisuutensa. Kansanrunouden löytäminen loi pohjan uudenlaisen suomalaisen identiteetin rakentamiselle.

II Suomalaisen yhteiskunnan synty Yhteenveto

Euroopan teollistuminen ja rautateiden kehitys 1850-luvulla

Suomalainen yhteiskunta syntyi 1800-luvun jälkipuoliskolla. Venäjän vallan alla kehittyi suomalainen identiteetti ja kansallistunne, jonka äärisuomalainen muoto sai nimen fennomania. Samanlaiset ajatukset kansallisvaltiosta olivat tuttuja muuallakin Euroopassa. Kaikkialla syntyi kansallinen poliittinen elämä, kansallinen taide, kansallinen historia – ja myös poliittisia riitoja.

Suomalaisten asemaan Venäjän keisarikunnassa vaikutti ratkaisevasti heidän uskollisuutensa keisaria kohtaan ensin vuonna 1848, sitten Krimin sodan aikana vuosina 1853–1855 sekä Puolan kapinassa vuonna 1860. Palkinnoksi suomalaiset saivat valtiopäivät ja joukon yhteiskunnallisia uudistuksia, joista tärkeimpiä olivat suomen kieli, oma raha ja elinkeinovapaus.

Vuosina 1867–1868 koettujen ankarien katovuosien jälkeen poliittinen elämä, talous ja suomalainen kulttuuri nousivat ensimmäiseen kukoistukseensa. Maata alettiin teollistaa ja kansaa kouluttaa. Alamaista tuli kansalaisia, kun he saivat ja alkoivat osallistua yhteiskuntaelämään perustamalla lehtiä, yhdistyksiä ja puolueita.

Suomesta tuli osa kasvavaa maailmantaloutta kahta kautta: maa lisäsi kauppaa sekä Euroopan että Venäjän kanssa. Suomi oli onnekkaassa asemassa, joka mahdollisti nopean teollistumisen, taloudellisen kasvun ja elintason nousun – ensi kertaa maan historiassa. Samaan aikaan muutkin kontaktit Eurooppaan ja Venäjälle vilkastuivat merkittävästi: ihmiset ja ajatukset liikkuivat yli rajojen, suomalainen tiede, taide ja kirjallisuus seurasivat eurooppalaisia vaikutteita ja loivat omintakeista kansallista kulttuuria.

Vuosisadan lopussa teollistuminen oli jo muuttanut maan ilmettä, kaupungit olivat kasvaneet ja monet lähteneet siirtolaisiksi. Muuttuva yhteiskunta törmäsi myös ensimmäisiin vaikeuksiinsa. Yhteiskunnalliset erot alkoivat hajottaa kansakuntaa ja suurvaltapolitiikka kiristää suhteita

III Autonomian puolustus ja itsenäistyminen Yhteen veto

Sotilashiittoutumat ensimmäisessä maailmansodassa

Helmikuussa 1899 keisari Nikolai II julkaisi manifestin, jolla Suomen lainsäädäntö alistettiin Venäjän yleisvaltakunnalliselle lainsäädännölle. Seuraavien kahden vuosikymmenen kuluessa Suomen valtiollinen järjestelmä uudistui perin pohjin. Suomalaisten kamppailu autonomiansa puolesta sekä ensimmäisen maailmansodan ja Venäjän vallankumouksen tarjoama tilaisuus tekivät mahdottomasta mahdollisen: Suomesta tuli vuosien 1917–19 mullistusten seurauksena itsenäinen tasavalta.

Suomalaiset vetosivat autonomian puolustustaistelussa erityisasemaansa, jonka kaikki Venäjän hallitsijat olivat vuoden 1809 jälkeen valtaistuimelle noustessaan

tunnustaneet. Vaikka autonomiataistelu jakoi Suomen poliittista kenttää, se toisaalta kasvatti laajojen kansalaispiirien tietoisuutta Suomesta omana kansakuntana.

Vuonna 1906, Venäjän heikkouden hetkellä, kun se oli kärsinyt tappion sodassa Japania vastaan, Suomessa voitiin toteuttaa aikansa modernein kansanedustuslaitoksen uudistus. Suomessa harpattiin suoraan sekä miesten että naisten yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen. Niin kauan kuin keisari vahvisti lait ja nimitti senaatin, eduskunnan rooli jäi kuitenkin vähäiseksi, ja se nousi täyteen merkitykseensä vasta itsenäistymisen myötä.

Suomen itsenäistymisestä tuli todellinen tavoite vasta vuoden 1917 tapahtumien myötä. Sitä ennen se ei kuulunut selkeästi yhdenkään merkittävän puolueen ohjelmaan. Ensimmäisinä siitä haaveilivat aktivistit ja Saksaan sotilaskoulutukseen lähteneet jääkärit. Kun itsenäistyminen bolševikkien valtaannousun jälkeen tuli ajankohtaiseksi, porvaristo alkoi hakea tukea Saksasta ja työväenliike Venäjän uudelta hallitukselta. Näin syntyi kaksi keskenään kilpailevaa itsenäisyyslinjaa, jotka ajautuivat keskenään törmäyskurssille. Kun työväenliikkeen johto tammikuun lopussa 1918 riisti vallan lailliselta hallitukselta, syttyi katkera sisällissota. Se vaati yli 36 000 kuolonuhria ja viilsi kansakunnan muistiin syviä haavoja, jotka arpeutuivat vasta vuosikymmenien päästä.

Vaikka Suomi valitsi lokakuussa 1918 kuninkaakseen saksalaisen prinssin, se onnistui nopeasti vapautumaan saksalaissuuntauksesta ja sai keväällä 1919 vapaat eduskuntavaalit järjestettyään tunnustuksen itsenäisyydelleen myös maailmansodan voittajavalloilta, Isolta-Britannialta, Ranskalta ja Yhdysvalloilta. Kun sosiaalidemokraatit saivat jo vuonna 1919 täydet poliittiset toimintaoikeudet, eduskuntaan tuli tasavaltalainen enemmistö. Se ajoi tasavaltalaisen hallitusmuodon läpi nopealla aikataululla.

IV Itsenäisyyden alku ja sotavuodet

Yhteenveto

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen itsenäistyneet valtiot

Suomessa vallitsi vuoden 1918 sisällissodan jäljiltä syvä kahtiajako. Työväestö ja porvaristo linnoittautuivat kumpikin omiin poliittis-kulttuurisiin leireihinsä. Osapuolten toisistaan käyttämät nimitykset, ”punikit” ja ”lahtarit”, kuvastavat luokkavastakohdan jyrkkyyttä. Sadoissa kylissä peltoaukean vastakkaisilla laidoilla seisoivat valkoinen suojeluskuntatalo ja punainen työväentalo.

Idän uhka tuntui Suomessa vahvana. Pelkoa lisäsi se, että Neuvosto-Venäjällä perustetun Suomen kommunistisen puolueen (SKP) tavoitteena oli vallankumouksen toteuttaminen Suomessa. Äärioikeisto oli valmis koviin otteisiin kommunismin nujertamiseksi. Kun se ryhtyi eheyttämään kansakuntaa pakkokeinoin, Suomi ajautui

oikeistokaappauksen partaalle. Porvarillinen laillisuusrintama onnistui kuitenkin torjumaan kaappauksen. 1930-luvun laman hellittäessä syntyi edellytyksiä sosiaalidemokraattien ja maalaisliiton ns. punamultayhteistyölle.

Kansallisen eheytyksen ansiosta Suomen poliittinen kehitys kulki 1930-luvulla eri suuntaan kuin muiden ensimmäisen maailmansodan tuloksena itsenäistyneiden itäisen Keski-Euroopan maiden. Ne suistuivat yksi toisensa jälkeen oikeistodiktatuuriin, mutta Suomessa parlamentaarinen demokratia säilyi. Eheytyminen ei kuitenkaan tapahtunut poliittisen oikeiston ehdoilla vaan keskustan ja maltillisen vasemmiston yhteistyönä. Eheytyminen loi perustan sotavuosina vallinneelle kansalliselle yksimielisyydelle.

Suomi joutui vedetyksi mukaan toiseen maailmansotaan, koska Saksan ja Neuvostoliiton suurvaltainressit törmäsivät Itämeren alueella. Elokuussa 1939 solmitussa Molotovin ja Ribbentropin sopimuksessa Saksa luovutti Suomen Neuvostoliiton etupiiriin. Neuvostoliitto ei kuitenkaan onnistunut talvisodassa vuosina 1939–40 valloittamaan Suomea. Saksa kiinnostui Suomen alueesta vuonna 1940, kun Hitler alkoi valmistella hyökkäystä Neuvostoliittoon. Suomi liittyi kesällä 1941 sotaan Saksan rinnalle tavoitteenaan talvisodassa koettujen vääryyksien oikaiseminen. Kun Saksan tappio kävi vuonna 1943 yhä ilmeisemmäksi, Suomi alkoi pyrkiä erillisrauhaan. Suomi oli kuitenkin niin riippuvainen Saksan elintarvike- ja aseavusta, ettei erillisrauhaan ennen vuotta 1944 ollut todellisia mahdollisuuksia. Karjalan kannaksella kesällä 1944 käydyissä torjuntataisteluissa Suomi kykeni torjumaan Neuvostoliiton suurhyökkäyksen ja turvaamaan itsenäisyytensä.

V Suomi kylmän sodan maailmassa

Yhteenveto

Eurooppa toisen maailmansodan jälkeen

Suomi pääsi siirtymään sodasta rauhaan syksyllä 1944 yli puoli vuotta muuta Eurooppaa aikaisemmin. Samaan aikaan Neuvostoliitto joutui keskittämään kaikki voimavaransa voittaakseen länsiliittoutuneet kilpajuoksussa Berliiniin. Kaikkein tärkeintä oli, että Suomi torjui miehityksen ja säilytti itsenäisyytensä, vaikka edessä olikin välttämätön sisä- ja ulkopoliittinen suunnanmuutos ja sopeutuminen elämään uuden supervallan Neuvostoliiton naapurina.

Suomelle ennustettiin samaa kohtaloa kuin Itä-Euroopan kansandemokratioille. Suomalainen yhteiskunta oli kuitenkin selviytynyt sodasta ehjänä ja kykeni puolustamaan demokratiaansa. Erittäin tärkeää oli se, että Suomi saattoi liittoutuneiden valvontakomission

läsnäolosta huolimatta itse huolehtia rauhanehtojen täyttämisestä. Niin raskaalta kuin sotasyölyisyysoikeudenkäynti tuntuikin, se järjestettiin kuitenkin Helsingissä, ei Moskovassa.

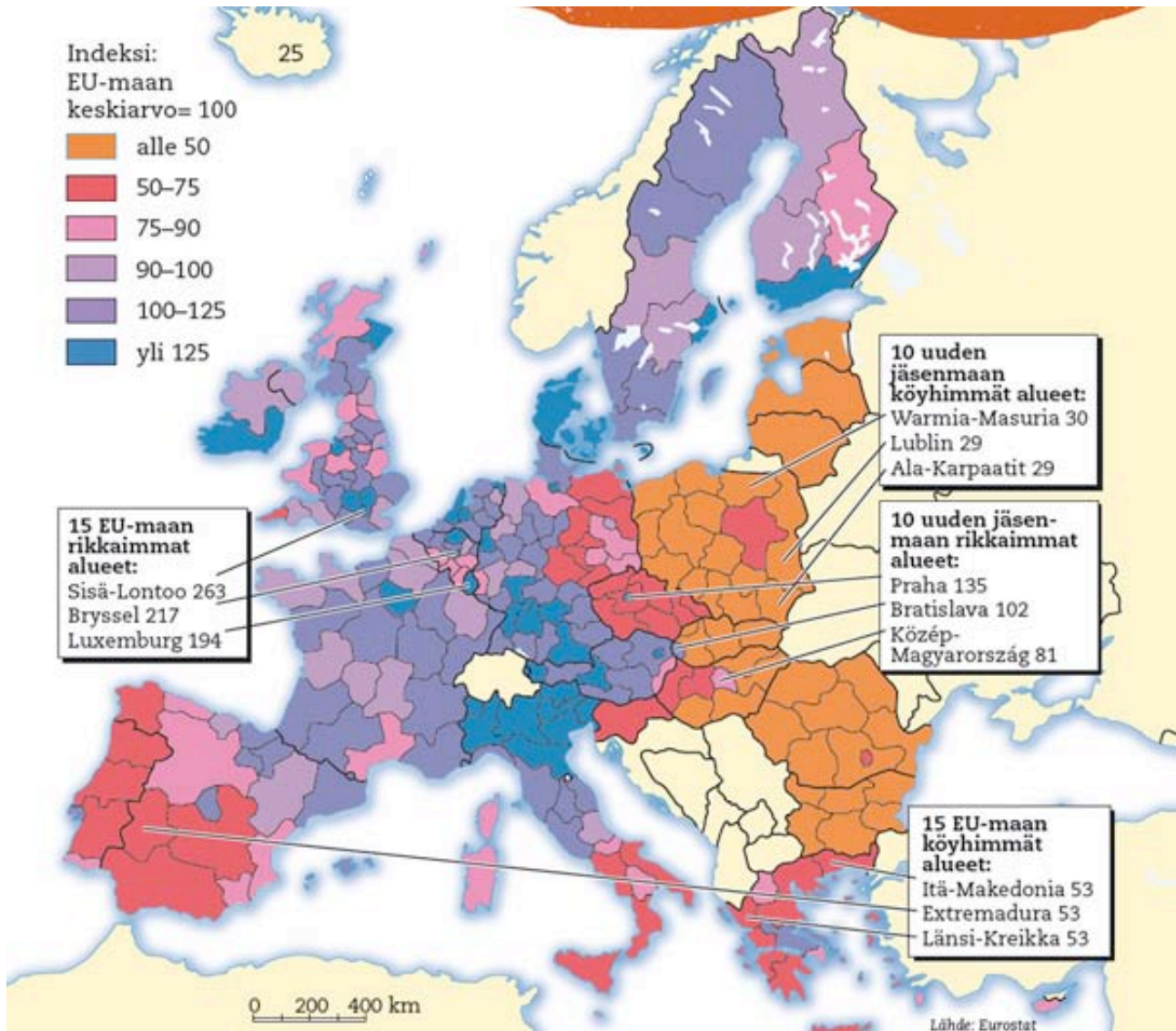
Suomi oli kylmässä sodassa erikoistapaus idän ja lännen välissä. YYA-sopimus takasi Suomelle puolueettomuusaseman, mutta sopimuksen sotilasartikloiden vuoksi Suomi kuului kriisitilanteessa Neuvostoliiton etupiiriin. Koska Suomen vientiteollisuuden markkinat olivat lännessä, sen oli välttämättä päästävä mukaan läntisen Euroopan kauppapoliittiseen integraatioon. Tämä onnistui, koska presidentit Paasikivi ja Kekkonen kykenivät rakentamaan luottamukselliset suhteet Neuvostoliittoon. Niiden turvin Suomi sai pelivaraa lännessä; se pääsi Eftan liitännäisjäseneksi vuonna 1961 ja solmi vapaakauppasopimuksen EEC:n kanssa vuonna 1973.

Suomen selviytymisen hintana oli tietynasteinen suomettuminen, joka tarkoitti Neuvostoliiton intressien liiallista myötäilyä. Idänsuhteiden herkkyyys tarjosi presidentti Kekkoselle tilaisuuden pönkittää omaa sisäpoliittista valta-asemaansa. Hänen liepeillään tilanteesta hyötyi myös muu poliittinen eliitti. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen alkoi kiistely siitä, menikö suomettuminen liian pitkälle. Olisiko Suomi voinut selviytyä kylmästä sodasta moraalisemmalla politiikalla, sallimatta Neuvostoliiton puuttua niin laajasti sisäisiin asioihinsa?

Kylmän sodan päättyminen ja Neuvostoliiton hajoaminen tarjosi Suomelle tilaisuuden päästä täysipainoisesti mukaan Euroopan integraatioon. Suomesta tuli Euroopan unionin jäsen vuonna 1995.

VI Köyhyydestä hyvinvointiin

Yhteenveto

Alueelliset elintasoerot 25 EU-maassa 2003

Toinen maailmansota hidasti suomalaisen yhteiskunnan kehitystä ja käänsi sitä jopa taaksepäin. Suomi kärsi sodan seurauksista kuitenkin suhteellisesti vähemmän kuin useimmat muut maat. Sodanjälkeisessä Suomessa vallitsi laaja yksimielisyys maan kehityksen suunnasta. Väkeä asutettiin maalle, mutta yhteiskuntaa piti myös teollistaa ja nykyaikaistaa. Kaupungistuminen nopeutui, ja 1960-luvulla koettiin laaja maaltapako, kun pientilavaltainen

maatalous ei enää tarjonnut riittävästi työtä. Sotien jälkeen syntyneet suuret ikäluokat muuttivat maaseudulta kotimaan taajamiin tai siirtolaisiksi Ruotsiin.

Kun Suomi onnistui järjestämään kauppasuhteensa länteen ja myös idänkauppa oli tuottoisaa, talous alkoi kasvaa nopeasti. 1960-luvulla Suomi oli jo teollisuusyhteiskunta. Tuolloin alettiin puhua modernista maasta, modernista tyylistä, modernista taiteesta ja uusista, aiempaa vapaammista arvoista. Tasa-arvo lisääntyi merkittävästi koulutuksen, laajentuvan sosiaaliturvan ja aluepolitiikan ansiosta. Poliittikka leimasi pyrkimys konsensukseen, joka takasi kohtuulliset edut kaikille. 1980-luvulla Suomi saavutti hyvinvoinnissa muut Pohjoismaat.

1990-luvulla suomalaiset saivat kokea kansainvälistymisen hyvät puolet mutta myös koventuvan kansainvälisen kilpailun seuraukset. Vuosikymmenen alun talouslama johtui maailmantaloudessa vallinneista paineista talouden liberalisoimiseksi. Epäonnistumisen jälkeen alkoi uusi kasvu. Suomalaiset näyttivät menestyvän globaalissa kilpailussa korkean teknologian ja väestön hyvän koulutuksen ansiosta.

2000-luvun alussa maailma on vauraampi ja ihmiset tietävät asioista enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Suomalainen yhteiskunta on maailmanmitassa kaikkein menestyneimpiä. Tietotekniikan vallankumouksen, internetin, liikkumisen helppouden ja halpenemisen, koulutuksen ja kielitaidon ansiosta meillä on paremmat mahdollisuudet rakentaa elämää kuin edellisillä suomalaisilla sukupolvilla. Tulevaisuus on aina epävarma, mutta varmimpia onnistumisesta tulevaisuuden maailmassa voivat olla ne, jotka osaavat ottaa oppia menneestä. Helppoa se ei ole, sillä se vaatii riittäviä valmiuksia – tietoa, taitoa ja menestymisen halua. Suomen onnistumisen edellytyksenä on toimiva, demokraattinen ja tasa-arvoinen yhteiskunta.